

MILJÖ

UR ETT JÄMSTÄLLDHETSPERSPEKTIV

Rapport utgiven av Kristdemokratiska Kvinnoförbundet

Miljö ur ett jämslällldhelsperspektiv

En studie om kvinnors och mäns
ekologiska fotavtryck

Innehållsförteckning

Förord	5
Miljöproblemen – världens största utmaning	7
Ekologiska fotavtryck	10
Begreppsdefinition	10
Kvinnor och mäns ekologiska fotavtryck	11
Fattiga och rikas ekologiska fotavtryck	13
Miljö och jämställdhet – hur påverkar de varandra?	16
Så påverkar ett ojämnt samhälle miljön	16
Så påverkar miljöproblemen ett ojämnt samhälle	17
Ojämnt ställdhet och miljö i Sverige	20
Åtgärdsförslag för en mer jämställd, bättre miljö	23
På internationell nivå	23
På nationell nivå	24
På lokal nivå	24
På hushållsnivå	25

Förord

Miljön är en av de mest grundläggande förutsättningarna för mänsklighetens framtid. Behovet av nytänkande och effektiva åtgärder är stort och aldrig förr har så många engagerat sig i kampen för en bättre miljö. Verkningsfulla insatser, ökad kunskap och ett brett internationellt samarbete mellan toppolitiker, internationella organisationer, företrädare för näringslivet, frivilligorganisationer och vanliga medborgare behövs för att bromsa den negativa utvecklingen och bevara miljön för kommande generationer.

Det finns idag en uppsjö av goda idéer, handlingsplaner och resolutioner som alla försöker begränsa de största miljöbovarnas skador på miljö. Det som förenar de flesta är att de på olika sätt försöker ändra konsumtions och produktionsmönster för att skapa en hållbar utveckling och minska koldioxidutsläppen, den enskilt största faktorn för den globala uppvärmningen och klimathotet.

Även om världens företag och industrier står för en stor del av miljöbelastningen visar forskningen att även enskilda människors val, handlingar, inköp och levnadssätt i stor grad påverkar miljön. Beroende på hur stor den negativa belastningen på miljön är, talar man om större eller mindre ekologiska fotavtryck som efterlämnas. Nya studier visar att kvinnor generellt lämnar mindre ekologiska fotavtryck än män, något som kvinnoförbundet gärna vill uppmärksamma i den här rapporten.

Det som ligger bakom kvinnors och mäns olika ekologiska fotavtryck bygger till största delen på de globala skillnaderna som råder gällande jämställdhet och ekonomiska tillgångar. Dessa skillnader ligger också till grund för att det oftast är kvinnorna som påverkas mest vid klimatförändringar och naturkatastrofer, samtidigt som de själva har minst negativ påverkan på miljön. Därför är det viktigt att dessa strukturella skillnader uppmärksammas så att miljöarbetet även inkluderar åtgärder som förbättrar jämställdheten samt levnadsvillkoren för kvinnor runtom i världen och inkluderar kvinnor i beslutsfattande processer. Dessutom är det av högsta betydelse att kunskapen om de ekologiska fotavtrycken används så att de som belastar miljön mest ändrar sitt beteende, i syfte att både rädda miljön och de miljontals fattiga som idag drabbas hårdast av miljöförändringarna. Utmaningen är att både uppmärksamma skillnaden mellan fattiga och rika länders klimatpåverkan samt mellan kvinnor och mäns olika inverkan på miljön.

Följande rapport syftar därför dels till att öka kunskapen kring kvinnors och mäns ekologiska fotavtryck dels till hur ett ojämnt samhälle påverkar miljön och hur miljön påverkas av ett ojämnt samhälle. Vidare vill vi visa den rådande situationen gällande miljö och jämställdhet i Sverige, för att avslutningsvis komma med konkreta förslag för ett bättre, mer jämställt klimat som kan genomföras på internationell, nationell, lokal och hushållsnivå.

Kampen för miljön är värdefull, och vi har alla att lära oss av varandra, både för vår egen som de kommande generationernas skull. Kvinnoförbundet vill därför att kvinnor skall ha samma rättigheter och möjligheter till utveckling och inflytande som män så att vi gemensamt kan skapa ett hållbart, klimatsmart samhälle. Den här rapporten är ett kunskapsinbringande bidrag från vår sida med konkreta incitament och förslag för att våga börja förändra, en sak i taget, för mänsklighetens framtid.

Stockholm, januari 2008

DÉSIRÉE PETHRUS ENGSTRÖM
Förbundsordförande i
Kristdemokratiska Kvinnoförbundet

ADINA CRACIUNESCU
Politisk sekreterare

Miljöproblemen – världens största utmaning

Larmrapporterna har varit många de senaste åren och jorden har drabbats hårt av den allt starkare växthuseffekten, naturkatastrofer, smältande isar och ökad torka. Enligt FN:s klimatpanel är det idag varmare än på 1300 år och det finns mer koldioxid än på 650 000 år. Det återstår lite tvekan bland experterna om att alla dessa förändringar är resultat av vår vårdslösa förbrukning av naturens resurser, förbränningen av fossila bränslen från olja, bensin och kol, skövlingen av regnskog, ökade transporter och vår moderna livsstil som kännetecknas av en alltmer eskalerande konsumtion.

Samtidigt blir vi allt fler på vår planet och enligt världsbanken kommer dagens 6,3 miljarder människor att bli 7,5 miljarder inom fem till sju år. Befolkningsökningen tillsammans med en ökad global tillväxt innebär en allt större belastning på jordens resurser. Andelen fattiga har minskat samtidigt som allt fler nu följer mönster och livsstilar från väst. Trots detta är det framför allt kvinnor som förblir de fattigaste av de fattiga, i ekonomiska termer och genom avsaknad av grundläggande rättigheter till sin egen kropp, arv, egendom, utbildning, rörlighet, respekt mm.

Koldioxidens betydelse

Nyckeln till en positiv, hållbar klimatutveckling bygger enligt många på förändrade produktions och konsumtionsmönster som grundar sig i en ökad medvetenhet om vem eller vilka som ligger miljön tyngst till last. En bra måttstock för att kunna avgöra hur miljövänliga eller farliga våra handlingar är bygger på hur mycket dessa ökar eller minskar koldioxidutsläppen.

Denna gas, som människor utandas och växter behöver för sin tillväxt har genom årtusenden haft en positiv inverkan på vårt klimat genom att göra den tillräcklig mild och levnadsvänlig för människor och djur. Den ökade industrialiseringen, de allt längre och mer frekventa transporterna, förbränningen av fossila bränslen i samband med skövade regnskogar och en allt större befolkningsstorlek har lett till att utsläppen av koldioxid ökat drastiskt under det senaste århundradet. Under de senaste årtionden har det ökande CO₂-utsläppet bildat ett tjockt täcke i atmosfären som håller kvar mer solstrålar än förut och därmed bidrar till den så kallade växthuseffekten. Följderna av detta har inte låtit vänta på sig; varmare medeltemperaturer, smältande polarisar och glaciärer, häftigare

stormar, orkaner och tsunamin kombinerade med allt svårare torrperioder visar nu på ett klimat i obalans. Hundratusentals människor har tvingats på flykt och fler väntas drabbas om ingenting görs.

Internationellt klimatsamarbete

Kunskapen om koldioxidens och andra så kallade växthusgasers effekt på miljön har länge varit känt, men det är först under de senaste åren som man med säkerhet har kunnat påvisa hur snabbt den negativa utvecklingen har skett och hur bråttom det är att agera snabbt, kraftfullt och på global nivå för att bromsa den farliga trenden.

Åldrig förr har exempelvis klimatexperterna i FN:s klimatpanel IPCC, Intergovernmental Panel of Climate Change varit så eniga och så tydliga gällande den rådande klimatsituationen på jorden och att denna orsakats av människors världslösa sätt att förbruka naturens resurser.

Gemensamma handlingsplaner såsom Kyotoprotokollet från 1997 där 156 länder tagit på sig att minska utsläppet av växthusgaser och Marrakechprocessen, FN:s tioåriga ramverk för hållbara konsumtions- och produktionsmönster, har varit mycket betydelsefulla för att få jordens länder att börja agera i rätt riktning. Även EU har varit en mycket aktiv aktör i den globala miljödebatten och tagit fram en strategi för hållbar utveckling som innehåller målsättningar, operativa mål och insatser inom sju viktiga områden

- klimatförändringar och ren energi
- hållbara transporter
- hållbar produktion och konsumtion
- bevarande och förvaltning av naturresurser
- fattigdom och folkhälsa
- social integration, demografi och invandring

EU är också en viktig aktör i handeln med utsläppsrätter. I syfte att uppnå Kyotoprotokollets mål om minskade utsläpp av växthusgaser har man inom EU fastställt en maximal utsläppsmängd på 1,9 miljarder ton koldioxid, fördelad på lika många utsläppsrätter (så att varje utsläppsrätt motsvarar 1 ton CO₂). Som medlemsstat, industri eller organisation har man möjlighet att köpa utsläppsrätter från EU som innebär att man betalar en miljökostnad för att få släppa ut växthusgaser. Även privatpersoner kan köpa utsläppsrätter från miljöorganisationer eller resebolag vid exempelvis utlandsresor med flyg för att på så sätt bidra

till att hålla nere det totala växthusgasutsläppet. Pengarna går till olika miljöförbättrande åtgärder som skall neutralisera utsläppet av växthusgaser. Målet är att hålla sig inom de tilldelade ramarna av utsläppsrättigheterna och att sälja eventuella överskott till andra, utan att behöva öka den totala mängden utsläpp.¹

Sverige brukar i miljösammanhang ofta visas upp som ett positivt exempel då man sedan 1990 och fram tills idag, lyckats minska sina koldioxidutsläpp med 9 procent jämfört med det dåvarande värdet trots en stark ekonomisk tillväxt, som annars ses som en fara vid ändrad miljöpolitik. Men även här återstår mycket att göra och fördelad per capita är inte mätvärdena inte lika optimistiska och de svenska ekologiska fotavtrycken inte alls så små jämfört med andra länders. Men vad är egentligen ekologiska fotavtryck, hur mäter man dem och vad har de egentligen att göra med miljön?

1 Svenska Naturskyddsföreningen, www.snf.se

Ekologiska fotavtryck

Alla våra handlingar, inköp, resor och inte minst vår livsstil påverkar miljön. Men att veta i vilken utsträckning denna påverkan är negativ eller hur vi skall kunna förändra våra vanor för att kunna kombinera en modern livsstil utan att samtidigt förstöra miljön är inte lika självklart. En uppsjö av tester kan idag göras för att mäta företags eller enskilda individers koldioxidutsläpp, resursåtgång beroende på konsumtion eller visa den samlade bild av vår påverkan på miljön beroende på våra val, inköp och livsstilar i form av våra ekologiska fottryck. Men vad innebär begreppet och hur skiljer sig kvinnor och män, fattiga och rika åt gällande de spår de lämnar på miljön?

Begreppsdefinition

Ekologiska fotavtryck² beskriver hur stor påverkan någons eller någras val har haft på miljön. Fotavtrycken mäter hur mycket av jordens naturliga resurser som går åt när vi gör våra val vid exempelvis matinköp, transporter, energiform eller köp av diverse varor. Förbrukningen jämförs sedan med jordens möjlighet att hantera vår konsumtion och återställa sig.

Analysen av de ekologiska fotavtrycken kan göras mer eller mindre komplext men som grundregel använder man i jämförande syfte liknande variabler som kan tillämpas överallt i världen. Det man jämför är exempelvis:

1) *Val av livsmedel + konsumtion per vecka av:*

- a) Djurprodukter
- b) Bearbetad, förpackad, importerad mat

2) *Val av varor*

- a) Genererad sopmängd kg/år

3) *Boendeform*

- a) Storlek på hemmet
- b) Kvadratmeter per person

2 Konceptet "ekologiska fotavtryck" utvecklades under 1990-talet av Mathis Wackernagel och William Rees vid University of British Columbia i Vancouver, Canada. Källa: www.wikipedia.org, www.un.org

- c) Typ av boende
- d) Elförbrukning

4) Transporter

- a) kollektivtrafik
- b) motorcykel
- c) bil
- d) cykel, gång, förflyttning med hjälp av djur
- e) flyg
- f) bensinåtgång per 100km i egen bil
- g) bil för ensamförbrukning

Summan av ens val av mat, varor, boendeform och transporter läggs sedan ihop för att visa på hur många jordklot som skulle krävas för att säkerställa de resurser som behövs om alla individer gjorde samma val som vi.

Kvinnor och mäns ekologiska fotavtryck

Tidiga undersökningar om människors ekologiska fotavtryck har ofta försökt kartlägga vilka individer som generellt har större negativ påverkan på miljön. Det man redan då kunna fastlägga var att det fanns en markant skillnad mellan välbärgade och fattiga människor, oavsett var på jorden man befann sig. Nya undersökningar visar nu dessutom på att tydliga skillnader kan ses mellan mäns och kvinnors ekologiska fotavtryck.

I en ny rapport till FN:s klimatpanel skriven på regeringens uppdrag har man för första gången kartlagt skillnader mellan mäns och kvinnors ekologiska fotavtryck utifrån ett jämställdhetsperspektiv.³ Studien som jämfört bland annat mäns och kvinnors konsumtion, transporter och livsstil har identifierat män i den rika delen av världen som de största miljöbovarna, medan kvinnor i fattiga länder har minst negativ påverkan på miljön. Rapporten visar således ett tydligt samband mellan ekonomiska tillgångar, jämställdhet och miljön.

Kvinnors ekologiska fotavtryck mindre än mäns

Sett ut ett globalt perspektiv har kvinnor och män alltid tilldelats olika könsbaserade roller och ansvarsområden gällande familj, utbildning, arbete och möjlighet att påverka sin egen livssituation och ekonomiska läge. Kvinnor och män

3 Gerd Johnsson-Latham, En studie om jämställdhet som förutsättning för en hållbar utveckling, 2007

har också olika tillgång och kontroll över naturresurser och olika möjligheter att delta i beslutsfattande processer. Många av dessa faktorer kan direkt förknippas med bristen på jämställdhet som fortfarande dominerar situationen i världens länder. Dessa faktorer är dock också viktiga att känna till för att kunna förstå och ta fram åtgärder för att begränsa människors negativa inflytande på miljön.

Valet av livsstil och konsumtion har genomgående visat sig vara beroende av kvinnors och mäns olika ekonomiska villkor, ålder och etnicitet samt det geografiska läget där man tillbringar sitt liv. Vidare påverkar rättigheter gällande sexuell och reproduktiv hälsa och arvsrätt, ägande, frihet och möjligheten att ha inflytande beslut vilka val kvinnor tar.⁴

Vid undersökningar av mäns och kvinnors livsstil och konsumtion har man funnit att kvinnor över lag lämnar mindre ekologiska fotavtryck än män. Dessa jämförelser har gjorts mellan kvinnor och män som lever inom samma samhällsgrupper och regioner.

Speciellt gällande valet av transporter har man kunnat konstatera markanta skillnader mellan könen. Globalt ligger transporter bakom 25% av CO2 utsläppen (33% inom EU) och av dessa är det främst de som sker på vägar och i luften som har störst påverkan. Kvinnor har historiskt sett alltid haft mindre frihet att resa än män men även i modern tid reser kvinnor över lag avsevärt mindre än män mätt i t.ex. personkm per bil, flyg, båt, MC etc. 2/3 delar av alla hushåll som inte äger en bil utgörs av kvinnor. Kvinnor väljer också av andra anledningar (ekonomisk, sociala, praktiska etc) oftare att resa med kollektivtrafik, gå eller cykla och använder oftare bilen för att transportera flera familjemedlemmar än bara sig själva. Även kvinnornas körsätt, ofta av det mer försiktiga slaget samt valet av mindre, mer bränslesnåla bilar begränsar CO2 utsläppen.

70% av alla bilar är dessutom registrerade på män som enligt undersökningar kör i 3 av 4 fall ensamma, längre sträckor. Män reser också mer i tjeänsen än kvinnor, inte sällan med flyg och väljer oftare bort kollektivtrafiken för att ta sig till och från arbetet.

Men även den övriga konsumtionen skiljer män och kvinnor åt. En rad studier visar att kvinnor prioriterar hela familjens intressen och behov mer än män genom att kvinnors lön huvudsakligen går åt till inköp av dagligvaror medan mäns inkomster används för kapitalvaror.⁵ Kvinnor – även med låg inkomst – lägger större vikt än män vid etiska aspekter i val av konsumtion och väljer varor med hänsyn till förekomst av barnarbete, miljömärkning och vissa hälsoaspekter, t.ex. ekologiskt, närproducerat eller nyckelhållsmärkt.

4 Johnsson-Latham, Gerd, "Makt och privilegier" 2004

I samband med att det skett en förändring i kvinnors möjligheter att förvärvsarbeta och därmed bidra till hushållsekonomin har detta också avspeglat sig på våra konsumtionsmönster. I västvärlden lägger män över lag en större del av sin inkomst på kapitalvaror och statusvaror såsom hemelektronik, bilar och IT medan kvinnorna köper oftare basförnödenheter i form av mindre dyra men oftare återkommande förbrukningsvaror för hela familjen, det vill säga kläder, hygienartiklar, mat och hushållsartiklar. Rika kvinnors lyxkonsumtion i form av dyra väskor och smycken har inte samma negativa påverkan på miljö som statsjeepar eller fritidsbåtar som toppar männens lyxkonsumtionslista.

Fattiga och rikas ekologiska fotavtryck

Ungefär en halv miljard människor lever idag i det som betecknar överlevnadsekonomi, med begränsade anspråkstagande på jordens resurser och samtidigt ett stort beroende av lantbruk för sin överlevnad. Majoriteten av de fattigaste av de fattiga är kvinnor, då deras sociala status och obetalda arbetsuppgifter i hemmet samt faktumet att de sällan ges rätt till att äga mark förhindrar en bättre levnadsstandard. Fattiga kvinnor på södra halvklotet äger en mycket begränsad del – 2% av jordens marktillgångar⁶, finansiella resurser, teknologi och involveras sällan när beslut som i slutändan påverkar de själva tas.

Samtidigt ökar allt fler industriländer sin konsumtion och anpassar sin levnadsstil till det som tidigare var gynnad endast en bråkdel av jordens befolkning. Den moderna livsstilen med fler bilar, större hem, mat från världens alla hörn, energislukande hushållsapparater och hemelektronik har fått de ekologiska fotavtrycken att växa världen över. Gränsen för ett hållbart resursuttag passerades redan på 70-talet. Idag överskrider jordens kapacitet med 25 procent, vilket betyder att vi på bara ett år förbrukar det som jorden behöver ett år och tre månader för att återskapa⁷. Om utvecklingen fortsätter i samma takt kommer det om mindre än femtio år att krävas två jordklor för att försörja mänskligheten.

Jordens bärkraft och människans egentliga behov

Generellt brukar jorden ha en bärkraft, så kallad biokapacitet på 1,8 hektar per person. Detta motsvarar hur mycket landareal som krävs för att försörja en person och också kunna ta hand om dennes avfall, absorbera de genererade utsläppen m.m. Våldigt få invånare i västvärlden har ekologiska fotavtryck som mot-

5 Chant, Sylvia, LSE i Johnsson-Latham, Gerd, "Makt och privilegier", 2004

6 FN – <http://www.un.org/womenwatch/feature/wrwd/2003/>

7 Ur rapporten "Living planet", WWF 2006

svarar jordens bärkraft. I snitt ligger medborgare i USA på 10 hektar per person, vilket skulle kräva fem planeter om alla levde som de amerikanska medborgarna. Inom EU är fotavtrycken 2,6 gånger större än jordens biokapacitet⁸ vilket motsvarar ungefär 5 hektar per person. Fattiga länder som exempelvis Bangladesh har i regel väldigt små ekologiska fotavtryck, 0,7 hektar–1,4 hektar men också ofta en lägre biokapacitet på grund av en hög befolkningsgrad, obrukbar jord etc.⁹

Konsumtion och tillgångar bland fattiga och rika

Förra århundradets sista 20 år kännetecknades av en global konsumtionsexplosion. Mellan 1975 och 1998 fördubblades konsumtionen, samtidigt som långt ifrån alla fick ta del av konsumtionstillväxten. Den rikaste femtedelen av jordens befolkning står för 86 procent av den privata konsumtionen – den fattigaste femtedelen endast för 1,3 procent. 225 miljardärer äger lika mycket som hela den fattigaste hälften av jordens befolkning. Världens två rikaste personer har tillsammans mer pengar än de 48 fattigaste länderna i världen.¹⁰ Kvinnor utgör en majoritet av världens fattiga, uppemot 70 procent. Trots detta står inte kvinnorna i centrum i debatten för hur man ska minska fattigdomen.

Industriländernas konsumtionsökning skedde på bekostnad av miljön och människorna i tredje världen. Välståndet i väst bygger till stor del på en exploatering av naturresurser i u-länderna, med skövade regnskogar, kommersiella plantager som har ersatt naturskog, utarmade jordar på grund av kemikalieintensiv odling av exportgrödor, utfiskade hav och så vidare, som följd. I Afrika lever idag 132 miljoner människor i områden med vattenbrist.

Den rikaste femtedelen av världens befolkning	Den fattigaste femtedelen
<ul style="list-style-type: none"> - äger 87% av världens bilar - använder 84% av allt papper - har 74% av alla telefonlinjer - förbrukar 58% av all energi - konsumerar 45% av all fisk och kött - har 93% av världens Internet-användare 	<ul style="list-style-type: none"> - äger mindre än 1% - använder drygt 1% - har 1,5% - förbrukar mindre än 4% - konsumerar 5% - har 0,2%

Källa: UNDP, Human Development Report, 1998 & 1999

8 Ur rapporten "Europe 2007 – Gross Domestic Product and Ecological Footprint", WWF 2007

9 Ur rapporten "Living planet", WWF 2006

10 Svenska Naturskyddsforeningen, www.snf.se

Den rikaste femtedelen av världens befolkning står för 53 procent av de totala koldioxidutsläppen. Förstörelsen av naturresurser leder till en ökad fattigdom bland de drabbade i u-länderna, vilket tvingar de fattiga att klara sig på ännu mindre resurser för sin överlevnad. Människor trängs ut i ekologiskt känsliga områden. Mer än 500 miljoner människor – nästan hälften av världens fattigaste – bor i ekologiskt ömtåliga och lågproducerande områden.

Den rika världens överkonsumtion och överutnyttjande av naturresurserna har lett till konflikter på andra håll i världen där resurserna har blivit knappa. Att det finns ett klart samband mellan miljöförstöring, resursbrist och politiska konflikter är kanske inte allmänt känt men vi kan redan idag se hur brist på vatten orsakar konflikter i exempelvis Afrika och Mellanöstern¹¹.

Sambandet mellan kvinnors och mäns, fattiga och rikas ekologiska fotavtryck

Kvinnor och mäns livsstil är som tidigare diskuterats starkt påverkat av den ekonomiska situationen och det geografiska området de lever i samt av deras könstillhörighet. Allmänt gäller att kvinnor genom sina val och livsstilar har mindre negativ påverkan på miljön än männen som hör till samma befolkningsgrupp. Kvinnors val av transporter, inköp men också den rådande bristen på jämställdhet i många av världens länder har bidragit till att kvinnor idag har mindre ekologiska fotavtryck än män. Detta är naturligtvis positivt då små ekologiska fotavtryck är önskvärda ur en miljösynpunkt. Negativt är dock att detta skett som en konsekvens av begränsade valmöjligheter, brist på jämställdhet och möjligheter att påverka det egna livet.

I västvärlden har den ökade konsumtionen och en mobil livsstil bidragit till att vi lever över våra (miljö)tillgångar och att våra ekologiska fotavtryck idag är mycket större än jordens kapacitet att ta hand om dem. I världens utvecklingsländer är de ekologiska fotavtrycken små, men dessa återspeglar också många gånger de stora bristerna och avsaknaden av andra alternativ som utgör människors fattigdom.

Generellt brukar man säga att en fattig kvinnas ekologiska fotavtryck är 0,7 hektar medan en rik mans är 10 hektar. Vid jämförelser mellan rika, respektive fattiga kvinnor och män visar undersökningar på att det i slutändan är livsstilen, den ekonomiska situationen och konsumtionen som avgör vem som har störst påverkan på miljön. En fattig man kommer därför nästan alltid att ha ett mindre ekologiskt fotavtryck än en rik kvinna.

11 Svenska Naturskyddsföreningen, www.snf.se

Miljö och jämställdhet

– hur påverkar de varandra?

Jämställdhetsutvecklingen och kampen för miljön utgör inte bara viktiga pusselbitar för mänsklighetens framtid men är också starkt beroende av varandra. Enligt vissa debattörer påbörjades miljöproblemen när människor började behandla miljön på samma respektlösa, likgiltiga och nedvärderande sätt som många gånger används mot kvinnor. Bristen på jämställdhet har dock inte bara visad sig i form av ökade transporter och koldioxidutsläpp. Dagens miljöproblem slår dessutom hårdast på de som redan mest saknar lika rättigheter och möjligheter; de fattiga ländernas kvinnor och barn. Därför är det viktigt att den ökade kunskapen över vilka som har störst negativ inverkan på miljön används för att avkräva dessa grupper, oftast rika män, (och kvinnor), ett ändrat konsumtionsbeteende och miljövänlig livsstilsförändring.

Så påverkar ett ojämnt samhälle miljön

Män världen över har mer resurser, makt och rättigheter som grupp och enskilda, vilket ger dem mycket större frihet än kvinnor att välja livsstil och konsumtion. Många av de beslut rörande transporter, infrastruktursatsningar och industrier som fattats av män har visat sig ha negativa påverkningar på miljön och i vissa fall förödande klimatkonsekvenser för de mest utsatta i världen.

Statliga bidrag i stora delar av världen har gynnat produktionen av varor som män prioriterar, vilket man inte minst ser i skattelättnader inom bil och flygindustrin. Dyra, koldioxidproducerande fordon har producerats med hjälp av statliga investeringar och infrastruktursatsningar har också i huvudsak gett män jobb vilket i sin tur förstärkt det redan ökade konsumtionsmönstret.

620 miljoner människor, eller 9% av världens befolkning uppskattas idag äga en bil, varav merparten ägs av män. Stadsplaneringen i många stora städer i bland annat USA och Australien har i många fall helt utelämnat möjligheten för människor att ta sig till jobbet, affären eller skolan utan bilar. Det stora antalet talare vid konferenser om bilar, flygindustrin, infrastruktur och regionplanering är män som talar för en åhörargrupp av män och diskussioner om frågeställningar som främst berör kvinnors mobilitet förs sällan.¹²

12 Gerd Johnsson-Latham, En studie om jämställdhet som förutsättning för en hållbar utveckling, 2007

Även i de mest befolkningstäta länderna i Asien är utvecklingen densamma. Uppskattningar visar att 60% av världens befolkning kommer att bo i Asien inom en nära framtid. Städer ses allmänt som motorer för ekonomisk utveckling och attraherar också därför flest investeringar. Den enorma befolkningsökningen tillsammans med den ökade ekonomiska tillväxten har dock inte inneburit att en större miljöhänsyn tagits vid stadsplanering, industriutveckling eller infrastruktursatsningar. Med väldigt få kvinnor på ledande maktpositioner har många av dessa länder närmare kopierat den västerländska stilen som visat sig vara ohållbar ur miljösynpunkt.

Också den rika världens konsumtion där män står för en stor del av den miljökadliga konsumtionen bidrar till den rådande obalansen, både ur jämställdhets och ur miljösynpunkt i de fattiga länderna. Större krav på att kunna köpa ”allting alltid”, från exotiska frukter och grönsaker året runt (som bidrar till långa transporter och utarmar jorden och de som arbetar där) till bränsleslukande stadsjeepar och elkrävande hemelektronik kännetecknar dagens rika (manliga) konsumenter. Västvärldens moderna livsstil och nyvunna konsumtionsmönster verkar inte känna några gränser men förlorarna den här gången inte bara människorna långt bort i utvecklingsländerna. Den här gången är allas livsmiljö hotad och konsekvenser har redan börjat slå tillbaka på oss alla.

Så påverkar miljöproblemen ett ojämnt samhälle

Trots sina små ekologiska fotavtryck tjänar kvinnor minst på sin hållbara livsstil då miljöproblemen slår hårdast mot just de miljontals kvinnor som lever i fattiga utvecklingsländer. Länken mellan kvinnor och bristande resurser bygger till största delen på de könsrelaterade sociala rollerna och ansvarsområdena som tilldelas kvinnorna i hemmen och inom ett samhälle eller ekosystem. Kvinnor har fortfarande det huvudsakliga ansvaret gällande barnuppfostran och hushållningen, vilket i praktiken innebär hårt obetalt arbete för att skaffa fram mat, vatten och förnödenheter för resten av familjen. Enligt Världsbanken är skillnaderna mellan könen störst i de fattigaste familjerna och resurserna fördelas inte lika inom familjer utan efter individernas makt och inflytande.¹³

I Sydostasien står kvinnor bakom 90% av arbetskraften i risodlingar och i Afrika är det främst kvinnor som arbetar på sädesfälten. Globalt utgör kvinnor mer än

13 World Bank, "Engendering Development through gender equality in rights resources and voice" 2001

hälften (51%) av jordens totala arbetskraft inom jordbruket.¹⁴ Undersökningar har också visat att kvinnor i en större utsträckning än män brukar jorden på ett mer hållbart, miljövänligt sätt.¹⁵ Då ekonomiska möjligheter öppnas upp för kvinnorna i utvecklingsländerna är det främst andra produkter än de för omedelbar konsumtion som flertalet kvinnor ligger bakom, exempelvis kläder, skor eller delprodukter till kosmetikaindustrin. För att kunna yrkesarbeta är kvinnor som mödrar beroende av extern barntillsyn – medan män inte har samma behov eftersom de kan söka lönearbete genom att kvinnorna tar hand om barnen.¹⁶ De egenförvärvade pengarna stannar dock sällan hos kvinnorna utan överlämnas till mannen eller används för familjens försörjning. Studier i Latinamerika och Asien visar att många män spenderar en stor del (1/3–1/2) av sin inkomst för egen del innan den fördelas inom familjen.¹⁷

Mäns CO₂-utsläpp påverkar kvinnors och barns hälsa

Avsaknaden av medel tillsammans med de könsbundna hindren att äga mark eller ha inflytande vid fattanden av beslut som rör det egna samhället gör att kvinnor i den fattiga delen av världen befinner sig i en mycket utsatt situation. Detta bidrar också till deras utsatthet vid miljörelaterade klimatförändringar och miljöförstöring. Detta yttrar sig exempelvis i att kvinnor på grund av den ökade torkan behöver gå långa sträckor, ibland upp till 30 km om dagen för att hitta vatten, en ansträngning som kostar de mer än hälften av det dagliga kaloriintaget. Torkan, markerosionen och överexploatering av marken bidrar också till otillräckliga skördar som innebär bristfälliga näringsintag för kvinnorna som av social-kulturella skäl äter sist och äter minst. Giftiga bekämpningsmedel och kemikalier i luften, vattnet och marken skadar också kvinnors och barnens hälsa då dessa övergår till modersmjölken och ger upphov till olika cancerformer, hud och lungproblem. Andra typer av hälsovådliga ämnen återfinns i de kvinno-dominerade textilindustrierna.¹⁸

Kvinnor som inte ges rätten att äga mark, vara med vid beslut och använda jordens resurser saknar ofta också andra rättigheter i andra aspekter av det egna livet. Möjligheten att inte kunna bestämma över sin egen kropp och möjliga graviditeter, över sitt civila status, utbildning eller möjligheten att förvärvsarbeta gör

14 UNFPA – State of world population 2001, www.unfpa.org

15 ibid

16 LU, 2004

17 Gerd Johansson-Latham, "Makt och privilegier" 2004, primärdata dr Sylvia Chant, LSE m fl

18 UNFPA – State of world population 2001, www.unfpa.org

kvinnor mer sårbara vid plötsliga miljöförändringar. Tidiga giftermål, många graviditeter, kvinnlig omskärelse tillsammans med icke adekvat läkarvård, dåliga transportmöjligheter, förorenat vatten etc bidrar exempelvis till en fortsatt hög mödrar- och barndödlighet i utvecklingsländerna.

Också vid kvinnors migration till städerna är det kvinnorna i sin underordnade samhällsroll som är de mest sårbara för ekonomisk och sexuellt utnyttjande, misshandel, våld och människohandel.

Enligt Amartya Sen, indisk professor vid Harvard Universitetet och vinnare av Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap är det därför viktigt att *”Utveckla jämställdhet mellan könen, genom att vända de olika sociala och ekonomiska handikap som gör kvinnor röst- och maktlösa. Detta kan också vara ett av de bästa sätten för att rädda miljön och motverka farorna med överbefolkning och andra problem som relateras till den ökade befolkningens påfrestningar på miljön. Kvinnors röster är avgörande för världens framtid – inte bara för kvinnors framtid”*.

Ojämställdhet och miljö i Sverige

En hållbar miljö handlar också mycket om en hållbar social utveckling. En jämn maktfördelning mellan kvinnor och män och möjligheten att påverka och förändra sitt eget liv har varit några av de bärande idéerna i kampen för jämställdhet i hela världen.

I Sverige har vi enligt vissa nått långt med att uppnå jämställdhet mellan könen, men trots våra framgångar finns det fortfarande brister som exempelvis alldeles för lite kvinnor i maktpositioner, könsbaserade löneskillnader¹⁹ och en fortlöpande dominans av kvinnor som bär huvudansvaret i hemmet och vid barn-oppfostran.

Det sistnämnda gör också att kvinnor indirekt förväntas stanna närmare hemmen reser de svenska männen långa sträckor dagligen/månatligen med bil och flyg i tjänsten eller för att komma till arbetet. Detta syns också i statistiken: 75% av alla personkilometer som körs och 75% av alla personbilar är registrerade på män. Kvinnor däremot lever i 66% av alla hushåll som inte använder bil och är också de mest frekventa användarna av kollektivtrafik(33% jämfört med bara 26% av männen).²⁰ Enligt en undersökning från Länsförsäkringar är det också närmare hälften av alla kvinnor som äger en bil som väljer att låta den stå av miljöskäl, jämfört med bara 40% av männen.

Precis som i andra länder är det också i Sverige främst män som fattar besluten när resurserna för transportändamål fattas. Många av de beslut som tas gynnar enligt vägverket männens önskemål på vägar och reguljärflyg, medans kvinnors önskemål och bättre kollektivtrafik och mer gå- och cykelvänliga städer ofta prioriteras lägre.

I dagsläget beror 30% av utsläppen av växthusgaser på transporter i Sverige, varav 66% härstammar från persontrafiken. De senaste tio årens mätningar har dessutom visat på att utsläppen från transportsektorn ökat med 10% i en tid då övriga sektorer minskat sina utsläpp. Trots det förväntas den svenska bilparken fortsätta öka med 35-40% fram till 2020.

19 Enligt finansdepartementets långtidsutredning tjänar män mer än kvinnor i alla inkomstgrupper. Källa: Gerd Johnsson-Latham, En studie om jämställdhet som förutsättning för en hållbar utveckling, 2007, primärdata: Finansdepartementet Långtidsutredning LU2003

20 Gerd Johnsson-Latham, En studie om jämställdhet som förutsättning för en hållbar utveckling, 2007

Även om transportererna står för den enskilt största delen av CO2 utsläppen är det svenskarnas konsumtion och boende som är de andra stora utsläppskällorna. Enligt färska undersökningar från bland annat Stockholms stad är mycket av utsläppen per capita knutna till våra matval och rekreationsvanor.²¹

Kvinnor och mäns konsumtionsmönster är olika även i Sverige och även om vi nått längre i jämställdhetssträvan agerar vi fortfarande många gånger utifrån vad vi förväntas göra och konsumera för att bekräfta våra roller i samhället eller i familjen rörande hem, barn, fritid och arbete. Den största delen av kvinnors konsumtion läggs på basförnödenheter för hela familjen såsom mat, kläder och hushållsartiklar medan män i högre utsträckning köper dyra kapitalvaror och oftare står som ägare av t.ex. bostad, bil och hemelektronik. Den största skillnaden mellan könen gällande miljövänliga inköp finns vid inköp av mat.

Kvinnors matval är i större grad styrd av miljö och hälsomärkningar medan män oftare äter ute och konsumerar mer kött, alkohol och tobak/snus än kvinnorna²². Enligt Miljöbarometern 2007 har 55% av alla kvinnor jämfört med 38% av alla män ett miljöhänsyn när de köper mat. Vidare lägger ett högre procentantal av kvinnorna en större vikt vid miljövänliga val vid köp av bil, kläder, renoveringsarbeten och val av försäkringar och energikonsumtion.²³

Procentantal som anser miljöhänsyn viktig eller mycket viktig vid inköp av olika produkttyper.	Kvinnor	Män
Mat	55	38
Bil	56	49
Kläder	26	20
Uppvärmning	60	59
Renovering	43	33
Sparande/banktjänster	25	20
Inredning	23	21
Försäkring	18	25

Miljöbarometern 2007

21 Stockholms handlingsprogram mot växthusgaser 2007, www.stockholm.se/vaxthuseffekten

22 Regeringsskrivelse 2005/06:107 "Tänk om - en handlingsplan för hållbar konsumtion", Jordbruksdepartementet

23 Miljöbarometern 2007, Länsförsäkringar

Trots en ökad miljömedvetenhet de senaste åren har svenskarna större ekologiska fotavtryck än genomsnittseuropén. Enligt Svenska Världsnaturfonden beror svenskarnas relativt stora påverkan på jordens ekosystem på den höga energikonsumtionen, stora hem, stora/gamla bränsleslukande bilar, hög konsumtion av trä och papper och förhållandevis stora inköp av kött och importerade frukt och grönsaker. Svenskarna är också ett resande folk som gärna förlägger semesterar och kortare ledigheter utanför Sveriges gränser och ökar därmed sina koldioxidutsläpp. En färsk undersökning från SAS visar att 75% av alla kvinnor reser utomlands på semestern, gärna till länder vid eller utanför Europas kanter.

Åtgärdsförslag för en mer jämställd, bättre miljö

Miljön måste skyddas och bevaras för kommande generationer och det finns en uppsjö av enkla och mer komplicerade åtgärder som skulle kunna genomföras på internationell, nationell, lokal men också på hushållsnivå för att vända den negativa trenden. Oavsett var människor befinner sig, vad de jobbar med eller vilken makt de har att påverka beslutsfattare eller beslut inom miljöområdet är det viktigt att alla försöker att åtminstone i sina egna hem förändra ett par saker som kan gagna miljön och engagerar sig sedan för att miljövänliga beslut även tas på det lokala, nationella och internationella planet.

Det kristdemokratiska kvinnoförbundet har därför tagit fram, eller valt att stödja redan existerande åtgärdsförslag i syfte att ge alla en möjlighet att bidra med det de kan, i den mån de kan. För slutligen är det mycket bättre om många gör lite rätt än om några få gör allt rätt.

På internationell nivå²⁴

- Verka för att traditionella lagar som diskriminerar kvinnor avskaffas och för att kvinnors deltagande i beslutsfattande församlingar höjs
- Verka internationellt för en minskad klyfta mellan kvinnors och mäns tillgång till mark, krediter och produktionsmedel
- Stärk kvinnors ekonomiska situation genom riktade biståndsprojekt, exempelvis mikrokrediter
- Ange jämställdhet som mål vid fördelningen av resurser och inflytande vid exempelvis stadsplanering, transporter m.m.
- Satsa mer resurser på transportmöjligheter som globalt stärker kvinnors mobilitet, t.ex. bättre kollektivtrafik i utvecklingsländerna som skapar reella valmöjligheter, frihet och tid även för människor som inte är bilburna
- Överväg introduktion av individuella utsläppsrätter som ett sätt att skapa mer jämställdhet och hållbarhet på transportområdet

²⁴ Åtgärdsförslagen är hämtade från Riksdagsmotionen 2007/08:U344 "Kvinna i världen" av Désirée Pethrus Engström och Rosita Runegrund samt från Gerd Johnsson-Lathams, "En studie om jämställdhet som förutsättning för en hållbar utveckling", 2007

- Motverka på bred front kvinnors utanförskap och fattigdom genom att både åtgärda diskriminering av kvinnor när det gäller rättigheter till bl.a. mark, den egna kroppen, samt vid tilldelning av resurser och medverkan i beslutsfattande
- Belys hur kvinnor lever mer hållbart men ofta till priset av ohälsa för sig själva – och åtgärda problematiken
- Betona jämställdhet i EU:s arbete för en hållbar utveckling
- Bekämpa fattigdom både genom utvecklingssamarbete och genom att rika människor, speciellt högkonsumerande män men också kvinnor, anpassar livsstilar och konsumtion så att inte klimatet försämras.
- Påverka, belys och motverka att kvinnor, särskilt fattiga och utsatta kvinnor får bära kostnaderna för andras ohållbara livsstilar till priset av sin egen hälsa

På nationell nivå

- Satsa på klimatsmart samhällsplanering
- Integrera ett tydligt jämställdhetsperspektiv i det nationella arbetet för en hållbar utveckling
- Satsa på jämställdhet som förutsättning för hållbar utveckling i Nordiska rådets hållbarhetsarbete
- Sprid kunskapen om hur konsumtion, boende och transportval påverkar miljön och vilka alternativa lösningar som är mer miljövänliga
- Jämställ förmånsbeskattningen mellan förmånsbilar och cykel samt kollektivtrafik
- Sänk priset för miljömärkta resor (exempelvis med tåg)
- Inför en nationell CO₂skatt för flyget i väntan på en gemensam EU-flygskatt
- Satsa på forskning och stöd kring förnybara/CO₂neutrala energikällor
- Ta fram en miljömärkning på matvaror utifrån den enskilda varans påverkan på miljön

På lokal nivå

- Öka kvinnors deltagande i statsplaneringen och vid utvecklingen av nya trafiksystem
- Gör jobb-resor med kollektivtrafik/cykel etc avdragsgilla, varför skall man

få skatterabatt för att cykla inomhus på ett gym men inte om man cyklar till jobbet

- Öka incitamenten för att cykla, gå och använda allmänna kommunikationer – t.ex. miljöpremie vid cykling, inrätta flera bilfria gator/promenadstråk
- Gör årskort till kollektivtrafiken ett jobbförmån istället för tjänstebilen
- Ha cykelpooler alternativt bilpooler med el-drivna/miljövänliga bilar på jobbet
- Anpassa statsplaneringen så att det blir lättare att ta sig fram med cykel och att gå (bättre cykelbanor, säkrare gångbanor)
- I mindre städer, begränsa nybebyggelse till en radie av ca 5 km runt stadskärnan för att öka mobiliteten med cykel och allmänna kommunikationer och bygg ut kollektivtrafiken för de som bor utanför städerna
- Uppmuntra lokala grönsaks-, mjölk- och köttodlare att sälja sina produkter på den lokala torgmarkanden

På hushållsnivå

- Se över din bostads värmekälla/elavtal
- Byt till lågenergilampor varje gång en traditionell glödlampa går sönder
- Köp säsongsbetonad, närproducerat mat i högsta mån. Välj ekologiska produkter i den utsträckning det går
- Minska ditt köttintag (köttproduktionen står för 18% av världens utsläpp av växthusgaser), satsa mer på fisk (ej utrotningshotad), kyckling och vegetabiliska proteinkällor
- Källsortera mer och våga lämna onödiga förpackningar i affären, idag kommer 25% av våra hushållssopor från förpackningar. De flesta flingpaket har exempelvis onödiga pappförpackningar som tar mycket plats
- Införskaffa tygkassar eller ta med dig egen plastkasse när du handlar mat
- Använd vattenkokare för att koka upp vatten till matlagning
- Promenera, cykla mer, varför betala stora summor för att få cykla inomhus på ett gym?
- Använd dig av kollektivtrafiken både till jobb och privatresor
- Vid semesterresor utomlands, använd gärna något av lågprisbolagen, då det höga passagerarantalet per flygning gör att deras utsläpp per person är mindre än de vanliga flygbolagens
- Köp utsläppsätter när du åker på semester och försök att påverka din arbetsgivare att göra detsamma för de anställda vid tjänsteresor
- Duscha istället för att bada varje dag

- Tvätta kläder på lägre temperaturer (40 grader brukar räcka) och vädra kläder oftare istället
- Stäng av elslukande apparater såsom datorn, tvn, stereon etc. med strömbrytarknappen när du inte längre använder dem. All hemelektronik fortsätter att konsumera el även i standbyläge
- Använd gärna bilen när fler än bara du själv skall åka, starta gärna bilpool med grannarna
- Vård miljövänliga tvätt/rengöringsmedel och släng gamla mediciner, batterier, eldrivna apparater i den avsedda insamlingsstationerna

Kristdemokraterna

KVINNOFÖRBUNDET

Box 2373, 103 18 Stockholm
Tel 08-723 25 60 Fax 08-723 25 10
E-post kvinnoforbundet@kristdemokraterna.se
Hemsida www.kvinnor.kristdemokraterna.se